

LBRIS

We know
books

Pr. Ioan Chirilă

Rădăcinile
Veșniciei
eseuri

Cluj-Napoca,
2022

CUPRINS

Treptele sfințeniei (<i>Cuvânt-înainte</i>).....	9
--	---

I. Naștere – Înviere – Transfigurare

Taina Nașterii. Nașterea Domnului în vechiul Testament.....	15
Mesianismul ca doxologie în gândirea profeților	21
Veșnicie și istorie în liturgicul <i>astăzi/azi</i> . O altfel de abordare a Nașterii Domnului	25
Alegere, naștere și plinire/întrupare a mântuirii tuturor	28
Astăzi s-a născut împăcarea lumii	32
În bucuria Nașterii Domnului	38
Minunarea îngerilor, nașterea Ta, Hristoase.....	43
Nașterea în Veșnicie	48
Colindul, expresie a Nașterii spre Înviere	54
Teologia colindelor	56
La Betleem a început mai demult să ființeze liniștea (Ierusalim)	61
Naștere în/din duh. Demnitate, dreptate, dragoste.....	64
Sfântul Ioan Botezătorul, mărturisitor al Treimii	71
Despre așteptarea cea mântuitoare.....	79
Revelațiile postului.....	82
Cruce, înălțare și restaurare	86
Ziua Învierii Domnului. Protoevanghelie și Înviere.....	92
Duh și Înviere	96
Euharistie și Înviere în Vechiul Testament	98
Extinderea învierii în creație prin om, ființă vie.....	106
Viața și Învierea. Binecuvântarea cea făgăduită și nădejde a învierii	111
Hristos a Înviat! Despre Înviere și dragoste.....	116
Învierea ca mărturie	120
Netăcere, tăcere și înviere.....	122

În Școala Prorocilor	126
Reflexii. Lumina și Timpul Nou	128
Înălțare prin smerenia minții.....	131
Schimbarea la față. Praznicul Luminii Dumnezeiești.....	135
O dimensiune a teologisirii ortodoxe	139

II. Cronică – Recenzii – Evocări

Sfântul Apostol Pavel vorbind peste veacuri	145
Inspirația conferă trăinicia: <i>Biblia la români</i> (Mircea Popa)	151
Pipăind înțelesurile din spatele cuvintelor: <i>Pentateuhul sau cele cinci cărți ale lui Moise</i> (Bartolomeu Valeriu Anania)...	157
Despre confruntare și <i>modus vivendi</i> : <i>Cartea Profetului Ieremia</i> (Bartolomeu Valeriu Anania)	162
Treptele desăvârșirii cunoașterii, realizată de chipul exprimării poetice (Bartolomeu Valeriu Anania).....	167
Trei trepte ale cuvântului revelat în traducerea Prea Sfinției Sale Bartolomeu	171
Preoția, candelă a slujirii. <i>Preoția și arta pastorală</i> (ÎPS Irineu Pop-Bistrițeanul)	179
Lectură și cult. <i>Bucuria lecturii</i> (ÎPS Calinic Argatu)	181
Părinții duhovnicești, o necesitate tot mai acută a veacului nostru: <i>Îndrumătorul Duhovnicului</i> (Pr. Eugen Drăgoi)	184
N. Steinhardt, exeget al „ospățului” sau „spirit biruit de ordine”	187
Hristocentrism sau despre revărsarea frumosului în creație: <i>Prelegeri de estetica Ortodoxiei</i> , vol. I și II (Mihail Diaconescu)	191
Fericire și adevăr. <i>Ce este adevărul? – meditațiile unui închinător</i> (Nicolae Opreș)	198
Hermeneutica ochilor deschiși: <i>Chivotele lui Petru Rareș și modelul lor ceresc</i> (Sorin Dumitrescu)	201
<i>Cartea întâlnirilor</i> (Andreas Wellmann și Mircea Petean).....	205

Un benedictin mărturisind despre teologia românească (Maciej Bielawski).....	209
În căutarea unei teologii a unificării: <i>Expérience de Dieu et Théologie Monastique au XII-ème Siècle</i> (Philippe Nouzille).....	211
S-a stins ochiul de foc. <i>In memoriam</i> Olivier Clément.....	214

III. Istorie – Cultură – Viață

Etnie și confesiune în Transilvania. Abordare teologică a terminologiei istorice.....	227
Convertirea pasivismului șagunian în activism restaurator istoric. Episcopul Nicolae Ivan	230
Familia creștină între Tradiție și modernitate	233
Monahismul zilelor noastre.....	237
Frumusețea părtășiei întru cele duhovnicești: părintele duhovnicesc (căutarea)	242
Tânărul, sămânță din care trebuie să crească chipul prin lucrarea preotului	246
Despre teamă și bucurie	249
Pledoarie pentru sens	252
Lumină și <i>poli-tikós/ethiki</i>	257
Mozaic (între eu și El).....	262
Epifanie și restaurare	264
Taina iubirii.....	267
Toate trec, dar rămân cu Cuvântul (Logos).....	270
Despre autor	271

Taina Nașterii. Nașterea Domnului în Vechiul Testament¹

Vestirea nașterii Izbăvitorului este pusă de textul mozaic în directă relație cu evenimentul care marchează izgonirea primilor oameni din grădina Edenului. Suntem tentați să afirmăm identitatea dintre Eden și rai, deși la o privire mai atentă am putea conchide că Edenul nu este decât cel mult raiul *in nuce*. Nu trebuie să confundăm termenul specific eshatologiei, cel care definește o realitate veșnică, având un nivel structural semantic al termenului ce descrie o realitate temporală destinată înveșnicirii. Din această pricină, cred că ar trebui să stăruim puțin asupra succintelor rezumări ale actului creației, act manifestat de Dumnezeu ca o veritabilă revărsare a veșniciei în timp, fapt manifestat ca o tainică liturghie. Dar această Liturghie este un act specific viețuirii treimice atât de frumos descrisă de profetul Isaia. Lauda dumnezeirii s-a realizat, potrivit Cărții Iov, atunci când Dumnezeu a creat astrele, dar, oare, numai atunci? Este posibil ca faptul acesta liturgic să fi fost un act circumscris categorialului temporal? Nu credem. Avem convingerea mai degrabă că realitatea doxologică umple veșnicia, că mirarea și satisfacția îngerilor este neîncetată și credem, de asemenea, că îngerii l-au văzut pe Adam în strălucirea chipului după care a fost creat și nu se poate să nu-L fi lăudat pe Creator.

Și totuși, taina hristică a rămas ca taină o vreme pentru îngeri, a rămas taina cea din veci ascunsă și de îngeri neștiută. Dar în care dimensiune această taină nu a fost știută? În dimensiunea ei

---

¹ Text publicat în *Renașterea*, 12 (2000).

temporală, fiindcă timpul nu-L putea cuprinde și nici mintea îngerilor încă nu-L putea înțelege. De aceea, această Liturghie săvârșită de Treime are ca primordial act central antropogonia, dar o antropogonie în structura sa hristoforică și hristofanică. Deci, e necesar să vedem Liturghia ca pe o hristofanie, realizată din întrupare (în-trup-are). Astfel, liturghia zilelor noastre se descoperă pe sine ca izvor al întrupării lui Hristos în noi, ca lucrare prin care, într-o anume umbră a Duhului, Hristos ia chip în noi. Și în acest moment ne întoarcem la sfatul intratrinitar din Fac 1, 26-27, în urma căruia omul a fost zidit după *chipul lui Dumnezeu*. În versetul 27 nu mai apare termenul *asemănare*, aceasta trebuind să fie realizată de către om în conlucrare cu Duhul, care face ca Iisus Hristos să ia chip în fiecare dintre noi. Or această lucrare împreună este denumită întrupare, adică a vieții mie este Hristos. Se stabilește astfel o relație evidentă între cei doi termeni care vizează planul mântuirii, cel de asemănare și cel de întrupare, iar aceasta din urmă deschide calea realizării asemănării, a părtășiei la firea dumnezeiască. Așadar, căderea în păcatul strămoșesc scoate omul din planul lucrării teandrice, dar asta nu închide definitiv calea realizării asemănării cu Dumnezeu, fiindcă la izgonirea din Eden ni se făgăduiește trimiterea unui izbăvitor, care se va naște din sămânța femeii. Tocmai din această pricină dorim să zăbovim puțin asupra textului din Protoevanghelie și mai cu seamă a termenului *zaraka – zarah*. Acest termen trebuie văzut și înțeles în sensul de izvor din care se desfac în lume brațele vieții. Apare aici noțiunea de a da viață. Până la crearea omului, singurul dătător de viață era Dumnezeu. Din acel moment, neamul omenesc era învrednicit cu darul vieții, al multiplicării vieții pe pământ, până la a umple pământul de chip. De aceea, ispititorul se îndreaptă cu ispitirea spre cea care avea să zămislească viața și o incită cu dorirea de a fi ca Dumnezeu. El, Dumnezeu, este singura realitate care nu se multiplică, este unul singur Dumnezeu adevărat în trei persoane unite de

unica ființă veșnică. A înmulți viața era o datorie a omului, așa precum Hristos și-a dat viața pentru noi.

Or a asculta ispitirea diavolului înseamnă a abdica de la datoria proprie de dragul facilului. După cădere se vestește durerea nașterii ca o consecință a păcătuirii și, cu toate acestea, în momentul în care se naște Cain – cel dobândit –, femeia exclamă bucuria nașterii unui om nou: *Am dobândit om de la Dumnezeu!* (Fac 4, 1). Deci legătura *in spae* a omului cu Dumnezeu nu se frânse. De aceea, vrem să evidențiem faptul că nașterea vestită în Fac 3, 15 nu se subscrie tipului nașterilor biologice, nașterilor obișnuite, nu se înscrie în definiția Psalmistului care zice: *În fărădelegi m-a zămislit...* (Ps 50, 6), fiindcă *zarah*-ul femeii a zămislit viață în urma conformării voinței proprii cu voința divină eternă, voință cunoscută de ispititor și de aceea voia să o scoată pe femeia *Hawwah* din postura de înmulțitoare a chipului în creație, din calea realizării întrupării, și sub umbrirea Duhului, deci nu din plăcere, ci din ascultare și smerenie. Iată cât de profundă a fost înțelegerea isaianică, el a văzut și a înțeles taina nașterii Fecioarei, întrucât cel care a murit plăcerii înviază prin Hristos în Dumnezeu, viază împreună cu El. Această taină, care scoate istorisirea nașterii Mântuitorului din cadrele mitologiilor în chip desăvârșit, nu au înțeles-o iudeii, din cauza cantonării lor în sferele gândirii politice și a lipsei de conexare a ideii de izbăvire și Izbăvitor cu cea de eliberare de păcate. Dar taina rămâne în creștinism sub chipul tainei întrupării, aceea a lui Hristos în noi. Adesea facem referire la întruparea lui Hristos, la slujirea Lui, la realitatea Sa istorică, fără a-L conecta cu propria noastră persoană, cu trăirea noastră. Cel născut din veci din Tatăl trebuie să Se nască etern în inimile noastre. Profetul Ieremia vorbea despre Legământul Nou pe care îl va scrie pe tablele inimii noastre, oare nu făcea referire la nașterea lui Hristos prin porunci în noi înșine? Cred că și acest aspect era vizat de către profet, fiindcă Sfinții Părinți din veacul al II-lea ne spuneau

că cel care plinește poruncile îl are în sine pe poruncitor. Fecioria gândurilor îi dă posibilitate lui Hristos ca prin Duhul Sfânt să ia chip în noi. Aceasta înseamnă a te naște viu și a nu trăi mort. Aceasta este adevărata colindă pe care chipul nostru i-o cântă lui Dumnezeu, nașterii Fiului Său, în calea lucrării asemănării sale cu Dumnezeu. Asemănarea înseamnă *nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine* (Gal 2, 20). Colindul este expresia fericirii chipului care întru asemănare s-a regăsit pe sine, logoi-ul său, în Logosul divin etern.

Prima expresie concretă a colindului sufletului care s-a regăsit pe sine în Logosul etern este psalmodia davidică: ea precede vestirea profetică, rezumând magistral teologia pentateuhică și, deopotrivă, pe cea profetică. Psalmodia davidică apare ca structură sau expresie liturgică a omului circumscris spațiului și timpului sacru, spațiu și timp care nu sunt altceva decât un areal revelat ca mediu al întrupării înainte de Întrupare. Psalmodia este expresia verbală a sufletului, a persoanei biruite de Dumnezeu, psalmul ca rugăciune este cel mai intim dialog dintre om și Dumnezeu, înainte de Hristos. Astfel, Psaltirea lansează câteva teme teologice fundamentale pentru înțelegerea Tainei Nașterii. Ea începe cu imnul bărbatului fericit, care s-a regăsit pe calea Domnului, al celui care își definește în chip interogativ locul în creație, între creație, și totuși din ea, și îngeri, dar sub *aducerea aminte a lui Dumnezeu*, care în chip agapic îl cuprinde în sine prin slujirea lui Mesia-Fiul Omului și descoperitorul tainelor. Acest bărbat fericit își structurează existența în cadrele de afirmare a persoanei circumscrise teandristului promovat de soteriologia realizată în Hristos. El își cântă sărăcia duhovnicească întru smerenie, iar destinul fericit al comuniunii cu Creatorul, în nădejdea susținută de cunoașterea exprimată în chip doxologic de îngeri. În acest context, psalmistul introduce tema fecioarei și a fecioarelor ca o culme a tainei fiicei Sionului. Această nouă perspectivă tematică se face în limitele catafatismului și ale

apofatismului, armonios conjugate într-o *comunio* zămislitoare de cunoaștere. *Ziua zilei spune cuvânt, și noaptea nopții vestește știință* (Ps 18, 2). Această știință *deschide cărțile conștiinței și tainele cele ascunse sunt descoperite*, înțelegând noi cine este împărăteasa care a șezut de-a dreapta ta, că ea, cea îmbrăcată în haină aurită și preaînfrumusețată (Ps 44, 11), este Fiica aceea care și-a plecat urechea sa și prin obedientul *Fie mie!* a întors întreaga omenire la înțelesul ei cel dintâi, ieșind din mijlocul poporului său fără a-l părăsi pe acesta de dragul dumnezeilor străini. Și aceasta pentru că întru dânsa s-a împlinit făgăduința în Ierusalim, izvorând de aici râul lui Dumnezeu cel plin de apă multă și cu multă hrană pentru sufletele cele sărace și înviforate. Spre acesta vor veni toate neamurile pe care le-a făcut Domnul, slăvind numele Lui, numele singurului Dumnezeu, și întru întoarcerea lor doxologică „mamă” vor zice Sionului, pentru că în el s-a născut om (Ps 86, 4) și Însuși Cel Preaînalt l-a întemeiat pe el. Acesta, omul născut din fiica Sionului, *Mă va chema: Tatăl meu ești Tu, Dumnezeul meu și sprijinitorul mântuirii mele, și îl voi face pe el întâi-născut, mai mult decât împărații pământului* (Ps 88, 26-27). De aceea, *veniți să ne bucurăm de Domnul și să strigăm lui Dumnezeu, Mântuitorul nostru* (Ps 94, 1), *căci El ne-a făcut pe noi, și nu noi, și numai El, sculându-Se – înviind* (Ps 101, 14) –, va milui Sionul și va mărturisi lumii curățenia Fiicei Sionului, sfințenia Mamei din a cărei sămânță prin Duhul s-a zămislit lumii ca mântuire. *Răsărit-a în întuneric lumina dreptilor, Cel milostiv, îndurat și drept*, cântă psalmistul (Ps 111, 4), iar noi vrednic este să cântăm, înțelegând taina fiicei Sionului, zicând: *Răsărit-a lumii lumina cunoștinței, care ne aduce să se închine Ție, Soarelui dreptății, și să Te cunoască pe Tine, Răsăritul cel de Sus*. Și totuși, psalmistul zice: *Minunată este știința Ta, mai presus de mine, este înaltă și nu o pot ajunge* (Ps 138, 6), pentru că nu am înțeles taina pietrei celei din capul unghiului (Ps 117, 22), până ce Tu, Doamne, nu ai venit cu trup întru noi.

Psalmistul vede și cântă sălășluirea fecioarei în Sion, cântă venirea Sfintei Sfinților spre Sfântul lui Israel, iar mărturia Lui pentru sfințenia ei este mărturie veșnică. Știu că m-ai alcătuit chiar din pântecele maicei mele, că ai așezat întru oase ființă, știu că sufletul meu Te caută întru strigare, dar de abia acum mă minunez de frumusețea cântării Nașterii Tale celei dătătoare de viață și mântuitoare. David nu a vestit locul, nici timpul, ca Daniel sau Zaharia, ci a luminat întru rugăciune taina cea din veci ascunsă, a cântat chipul Nașterii celei minunate și ne-a lăsat să înțelegem noi de ce Apostolul zice *se va mântui prin naștere de fii* (1Tim 2, 15), fiindcă întru naștere fecioria ai păzit și întru adormire, orice născătoare de fii, lumea nu ai părăsit. Iată o altă laudă, un alt colind, o altă mărturie. Fericită sămânța care cade în pământul udat de râul lui Dumnezeu, căci ea va zămisli din suflarea duhului rodul însutit și cântarea mântuirii care ne spune că pentru noi *Astăzi S-a născut Hristos, / Mesia chip luminos*, vestirea științei celei atotmântuitoare.

Mesianismul ca doxologie în gândirea profeților²

Făgăduința unui Mântuitor a determinat în ființa umană dorul și cântul. Înălțarea Mântuitorului la cer cu trupul înviat a lăsat lumea în planul iubirii și al doxologiei prin care omul își cheamă Protochipul prin cuvintele *Vino, Doamne!* (1Cor 16, 22; Apoc 22, 20). Deci, întâlnirea și îmbrățișarea cu Hristos consumă și în cânt, în doxologie. Cântul este înălțarea sufletului nostru spre sferele Duhului Celui pururea suflător și care a cântat odinioară prin gura profeților, așezând lumea în auzirea lui *kol Yahwe* – a glasului lui Dumnezeu. Între vedere și cântare este un raport de simultaneitate, determinat de roadele făgăduinței mesianice care structurează ontologic ființa umană spre afirmarea din sine a dimensiunii sale liturgic-doxologice prin cânt, colind, făptuire ce se aseamănă purtării Duhului pe deasupra apelor spre zămislirea vieții, pentru că viața este Hristos. Așadar, promotorul cântului este chipul din noi, iar obiectul cântului este Chipul de Care ne e dor și pe care-L dorim. Dar să privim puțin dimensiunea doxologic-mesianică a profetismului.

Folosesc termenul doxologie, cu aplicare la unele părți din rescriptul profetic, nu datorită unei asemănări stricte cu psalmodia iudaică, ci din dorința de a marca faptul că atât în cadrul liturgic iudaic, cât și în cel creștin, exprimarea adevărurilor despre Mesia și împărăția mesianică se constituie, în cele mai multe dintre cazuri (vezi Isaia 9 în traducerea Mitropolitului Bartolomeu), în formă lirică, iar asta înseamnă că ființa umană participă atât cerebral, cât și duhovnicesc, spiritual, la această afirmare. Nu este o rostire

---

²Text publicat în *Renășterea*, 12 (1999).

scolastică, ci o mlădiere a ființei în rostirea adevărului văzut și experiat în dimensiunea exprimării lui O. Cullman, *deja, dar nu încă*, vorbire ce-și are rădăcinile în textul mesianic din Num 24, 17. Adevărurile transcendente devin imanente creaturalului în formele specific doxologice expuse sintetic în Is 6, 6. Iar creatul devine părtaş acestei agape, doxologic, prin întruparea lui.

Mă voi opri doar asupra textului isaianic și voi preciza faptul că pericopa cuprinsă în capitolul 9, 1-6 este psalmul împărăției luminii biruitoare. Tema teologică a luminii își găsește continuarea în teologia ioaneică (In 8, 12 ș.u.), în care se arată că Hristos Domnul vine din cele de sus pentru a le înălța pe cele de jos. Dar acest psalm isaianic a primit în doxologia creștină o nuanță mult mai evident mesianică prin atașarea numelui dat lui Mesia în Is 7, 14: *Immanuel – Cu noi este Dumnezeu*. Substanța mesianică a textului isaianic în sine este constituită din următoarele structuri ideatice: robia păcatului este împărăție a întunericului (v. 1); lumina – Hristos îi va lumina pe cei din viață și pe cei din laturile morții sau vestirea biruinței asupra morții (v.1b); bucuria revelării luminii Sale este aidoma bucuriei rodului însutit (v. 2) și se manifestă, ca la sărbătoarea roadelor, în chip liturgic-doxologic; prin mijlocirea jertfei Sale, războiul se va sfârși, iar urmele lui vor fi arse (v. 3-4); și versetele 5-6 sunt un veritabil compendiu dogmatic al atributelor care-L caracterizează pe Împărat și Împărăția Sa. Termenul *davar* din versetul 7 poate fi receptat ca nume propriu, iar traducerea ar putea fi *Cuvântul va trimite Domnul meu în mijlocul lui Iacov...*, ceea ce face și mai evidentă continuitatea tematică dintre Isaia și Ioan și arată irealitatea ipotezei influențelor filosofice grecești asupra lui Ioan Teologul. Această sinteză a atributelor conexează în sine aproape toate motivele mesianice vechi-testamentare: împărăția davidică – tip al celei mesianice; originea iudaică a pruncului, după trup, și cea veșnică desprinsă din *Părinte al veacului ce va să fie*;

caracterul universal al lucrării și al împărăției realizate. *Râvna Domnului Savaot va face aceasta* să se apropie ideatic de Lc 2, 49.

Cu precădere, aș dori să remarc unitatea și discursivitatea gândirii profetice prin aceea că în Is 7, 14 se vorbește despre *nașterea din Fecioară*, iar în 9, 5, despre actul nașterii ca fapt realizat. Or acest fapt nu poate fi realizat decât în virtutea dobândirii de către profet a lui *da'at Yahwe* – a *cunoașterii lui Dumnezeu*. Și acest fapt este revelat de unitatea stilistică și tematică dintre Isaia și Osea, mărturisită aici (v. 10) de tema războiului syro-efraimit, unitate din care putem deduce că Isaia vorbește ca unul aflat înlăuntrul acestei cunoașteri, îmbinând în întregul său act profetic cele trei virtuți enumerate în Os 4, 2 – credință, iubire și cunoaștere de Dumnezeu.

Dacă Evanghelistul Matei amintește textul din Is 7, 14, noi nu putem, din perspectiva exegetică, să nu vedem și dimensiunea contextuală a vestirii mesianice. Iar în Isaia ea este realizată de vorbirea simbolică și de dimensiunea exprimării corporale prin care vedem că via are rădăcinile în veșnicie, că ființa, ca un cărbune aprins, se lasă cântată de îngeri, că Duhul umbrește spre zămislire, iar Fecioara se gătește să-L nască pe Cel nedefinit de timp, poticnirea multora și robul tuturor, pe *Părintele veacului ce va să fie*. Sfătuirea aduce mântuire pentru că ea este începutul întrupării Cuvântului în cel care ascultă susurul doxologiei mesianice a profeților.

Făgăduința mesianică a născut în om dorul după Chipul-Hristos, noi umblăm și colindăm în dimensiunea doxologiei profetice, întrucât rostim zicerea stelei ca Valaam și cântul Duhului ca și Isaia. Dar bucuria nașterii va fi deplină atunci *când veți vedea și inima voastră va tresări de bucurie* (Is 66, 14a) că inima mamei ce uită durerea pentru că s-a născut om nou de la Dumnezeu.

În gândirea patristică și în cea talmudică, adesea profeții sunt prezentați ca niște fluieri ale Duhului Sfânt, iar Duhul lucrează pentru ca Hristos să ia chip în noi, ca humusul nostru să devină o

peșteră a Betleemului și doxologia buzelor noastre să fie mai mult decât cântarea păstorilor din Beit Sahur, să fie o cântare zămislită din actul întrupării. Ființa umană are ca telos fericirea liturgică, iar substanța slujirii sale este logică. Așadar, cântul Bunei Vestiri aduce bucuria nașterii începutului mântuirii noastre, iar Ana cea muștrată de Eli se mângâie de binecuvântarea adusă de Gavriil Fecioarei. Să ne bucurăm cântându-I din lăuntru nașterii noastre în chipul Celui care aduce Pacea.